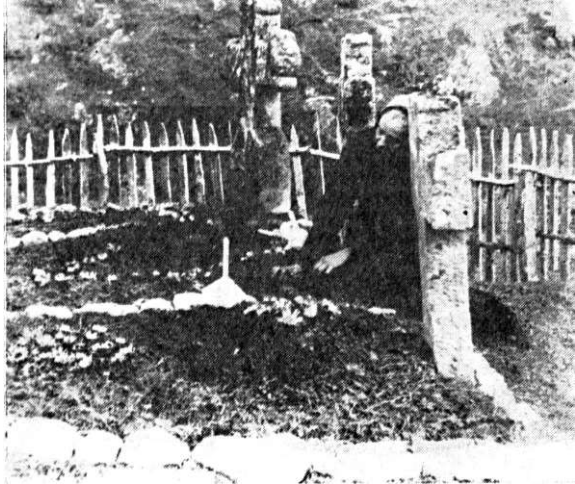

Nunta de piatră

Fefelega (Leopoldina Bălanuță) în cimitirul de familie

Nu pornesc de la premisa că „Nunta de piatră” e o capodoperă. Ceva îi lipsește, fără îndoială, acestui film, de vreme ce a rulat în săli mai mult goale. Nu cred nici că e una dintre acele orgolioase, aristocratice pelicule, create „în exclusivitate” pentru festivalurile internaționale; de altfel, acolo, mai mult ca sigur, ar părea desuetă. Totuși, simt că filmul acesta e atât de important încât, pentru a aduce în perimetrul preocupărilor teatrale ceva din radiația semnificațiilor lui, merită să încalc legile necrise ale îngusteii noastre specializări.

Important, pentru cine? Mai întâi și în mod esențial, bineînțeles, pentru cinematografia noastră; dar, dacă știm să privim dincolo de imagini, de cadraj, de alfabetul prea specific, nu numai pentru ea. Pentru că filmul e important nu *în general*, în felul în care orice operă izbutită este importantă pentru domeniul artistic respectiv; probabil fără să fi urmărit asta, ci văzându-și, dimpotrivă, de treaba lor, în sensul cel mai strict, Mircea Veroiu, Dan Pița, Iosif Demian și ceilalți membri ai echipei au dat un film care reprezintă un act de profundă și încărcată de responsabilitate căutare de sine a filmului românesc ca atare. „Nunta de piatră” e mai mult și altceva decât un film singular în contextul producției studioului „București”; calitatea sa aparține n-o decide talentul (și alte filme au fost făcute cu talent), nici profesionalismul (evident, la acest capitol nu începătorii pot deține supremația), ci altceva, mai greu de definit, și care s-ar putea numi *privirea asupra vieții*. Cu un fel de îngenuitate parcă, dar și cu o nestrămutată hotărâre, foarte tinerii realizatori s-au ferit să-și potrivească pasul într-alte urme, să se ghideze după un model acreditat, și s-au ocupat de un singur lucru — să-și realizeze filmul în absolută conformitate cu propriul său adevăr lăuntric.

Ispta de a descrie îndelung diferite cadre, de a traduce în cuvânt senzația spațiului, a luminii, sentimentul care planează în aer și a coborâi lin peste lucruri, lipindu-se de ele,

intrând în porțile pereților, e foarte puternică; dar e mai bine să enumăr, metodic și rece, câteva trăsături ale acestui film.

1. Neobișnuita densitate dramatică — în contrast cu numărul mic de întâmplări, peripecii, acțiuni. Amîndouă poveștile sînt simple, parcă liniare, în cursul lor implacabilă spre deznodămînt. Nu există meandre, arborescențe, filoane secundare, digresiuni, totul e brăcat pe o singură pistă; nu e nevoie de suspense, pentru că destinul personajelor e guvernat de o necesitate mai adîncă, și fiecare pas le apropie de împlinirea lui. E încărcat de dramatism gestul banal al mîinii care duce lingurița cu doctorie la gura fetei bolnave; sau copilăreasca poftă de joacă a soldatului dezerter, care, intrînd cu atîta spontaneitate în orice situație nouă, va fi victima ideală a răzbunării.

2. Concizia: realizatorii au oroare de insistență, de supraexplicații, de pleonasm. Știm că fetița a murit, după aerul dintr-odată izolat și pustiu al casei; e destul să zărim, tulbure, prin fereastră, umbra Fefelegăi săpînd în micul cîmîtir de familie, ca să ne închipuim înnormintarea singuratecă; crîncena ucidere a toboșarului e rapidă, ascunsă în învălmășeală, aproape subînțeleasă. Doar secvența finală se abate cumva de la rigoarea acestui principiu, de dragul de a-i filma prelung, ca într-un zbor, pe cei doi fugari tineri, frumoși, liberi.

3. Reevaluarea relației imagine-cuvînt. Imaginea lui Iosif Demian sparge parcă limitele tradiționale ale cunoașterii prin privire; nu numai că *arată* o casă albă și severă, un munte bătrîn și scofilit, o curte pietroasă, povîrînită, închisă din toate părțile, un cal orb, slab, fără puteri, ci dezvăluie viața din ele și de dincolo de ele, comunică instantaneu simburile de sens; e *imagine-esență*. Colaborînd cu o asemenea imagine, cuvîntului nu-i mai revine misiunea să re-povestească, degizat în replică, fapte pe care eroii le știu prea bine, și nici să zămozăie comentarii pentru uzul eventualilor spectatori ne-lămuriți; el își redobîndește valoarea și dem-

nitătea reală, oamenii trecindu-și-l unul altuia cu un fel de zgîrcenie, numai atunci cînd nu se pot lipsi de ajutorul lui — într-o întrebare plină de neliniște, într-o chemare, într-o rugă.

4. Autenticitatea : a oamenilor, a ambianței, a locurilor, a celor mai mărunte obiecte. Totul pare de-acolo, din Țara de piatră — asprimea chipurilor, albul de var, roca sfărîmicioasă, zecile de fețe de masă cu margini migăloș dantelate, fiecare în felul ei, împrumutate de pe la vecini pentru praznicul de nuntă. Uimitoare e aici maturitatea cu care creatorii au știut, căutînd autenticul și simplitatea, să evite inexpressivul, prezența neutră. Fiecare cadru e compus ca o pictură, cu o grijă minuțioasă pentru puterea de sugestie a detaliului.

5. Actorii. Nu există o problemă a „lucrului” cu actorii; contribuția lor ascultă de aceeași lege lăuntrică — capacitatea de a exprima un adevăr anume. De aceea e de neînlocuit Leopoldina Bălănuță, cu privirea ei arsă, chipul imobil, gura pecetluită de conștiința zădărniceii oricărui cuvînt, personificînd mișcarea mecanică a unui mobil cîrînd între cîteva puncte fixe — casa, cu ultimul copil muribund, cariera de piatră, cu amara ei pîne zilnică, cimitirul, popas din urmă al familiei. Ori Petrică Gheorghiu, bonom, aferat, purtînd masca „șefului de clan” pentru a o lepăda apoi, și a învălui într-o ultimă privire, înțeleaptă, oboșită și resemnată, locul pustiit al petrecerii încheiate în catastrofă. E o necesitate secretă pînă și în atracția magnetică dintre frumusețea placidă, de apă moartă, a Ursulei Nussbächer, și aceea tulburătoare, vie, a lui Radu Boruzescu. Și întreaga galerie a nuntașilor, portrete de păsări de pradă, de răpitoare la pîndă...

Cineștii știu mai bine decît oricine ce înseamnă aceste calități pentru filmul românesc; firește că ele n-au fost inventate acum, „Nunta de piatră” nu descoperă nici o Americă — dar această concentrare și această

claritate sînt cu desăvîrșire altceva; tocmai de aceea, ar putea determina un soi de reacție chimică de purificare și de innobilare.

E oare nevoie s-o mai spun? Ar fi o veritabilă nenorocire dacă alți creatori, mai mult sau mai puțin tineri, văzînd în elogiile aduse „Nunții de piatră” promisiunea unui succes asemănător, ar lua filmul drept model și s-ar apuca să producă în serie pelicule austere, lente, de o căutată perfecțiune grafică; ceea ce fusese un ferment fertilizator s-ar putea ușor degrada într-o manieră snoabă și sterilă de a face filme pentru esteți.

Dar teatrul? Ce poate cîștiga teatrul românesc, privind atent „Nunta de piatră”?

Foarte mult — și sînt convinsă că nu exagerez. Dacă n-ar fi decît curajul de a întreprinde o severă dezintoxicare de vorbele inutile, de falsele poetizări, de jocul fad și prețios al dialogurilor livrești, care ocolesc înfruntarea situației dramatice; dacă n-ar fi decît redescoperirea tragicului dinlăuntrul evenimentelor simple ale vieții; ori dacă n-ar fi decît plăcerea construcției concise și limpezi; ori știința de a alege și a lumina semnificativul... etc. etc. Dar nu e vorba ca cineva să învețe de la altcineva, ci pur și simplu ca fiecare din cei chemați să privească și să mediteze.

I. P.

